

LITERATURA, ČLOVĚK A PŘESAHY

Andrej Červeňák: *Začiatky a konce*. Pre Agentúru ALFA vydalo vydavateľstvo T. R. I. MÉDIUM v spolupráci s vydavateľstvom Spolku slovenských spisovateľov v edícii SocietaS, Bratislava 2002.

K literárnevedným esejám se odhodlal píšný vedec a nositeľ najvyšších štátnych vyznamení Ruska a Slovenska Andrej Červeňák: dráždi ho jeho Dostojevskij a začiatky a konce literatury, človeka a ľudskej spoločnosti. Nicméně hlavním smyslem jeho pojednání je podle mého soudu vědomí lidské (antropologické) kontinuity: nic nelze zcela vymazat, vše se stejně nějak vrací; v literatuře je to všeobecně uznáváno, v politice již podstatně méně: „Roku 1989 mnohí vyšli do ulíc, aby štmgotom kľúčov vyprovodili 40 rokov nášho života, ktoré nesplnili svoje sľuby: viac sľubovali, ako dali, dokonca všetcičo vzali [...] z organického vývinu človeka a spoločnosti. Lenže napriek tomu, že odišli, neodišli úplne. Štyridsať rokov sa rovná jednému produktívnemu životu (od dvadsiateho do šesťdesiateho roku života) a tretine života dvoch generácií, tej, ktorá odchádza, i tej, ktorá prichádza do sociálneho ringu. Čo s nimi? Nemusíme byť solidárni s ich sociálnym obsahom, ale ich antropologickú energiu nemôžeme ignorovať. Ak by sme ju odhodili, sotíme človeka a národ na rašelinisko predantropologických foriem života. Človeka, o ktorom tvrdíme, že je absolútnou hodnotou života!“ (s. 8) V tomto prípade bych spíše než o antropologické energii mluvil úžeji o existenciálním aspektu člověka.

Odvrácené strany v roce 1989 vydobyté svobody si autor všiml již roku 1992 ve stati *Deformovaný svet slobody* (jak uchránit literaturu a národní kulturu). Na etické problémy masové kultury upozornil v eseji *Umení vraždí* (1994): „Iba umění veľkých ľudských katarzís môže zabrániť tomu, aby falzifikáty umenia suplovali jeho nezastupiteľnú úlo-

hu...“ (s. 18) V přehledu ruských literárněvědných novinek *Rozlúčka s Narcisom* (1998) kritizuje mimo jiné jednostrannost Nabokovova pohledu na ruskou klasiku a zastává názor, že všechny nové nebo staronové podněty musí Rusové prožít zevnitř. V úvaze *Návraty k návratom* (112) si již utváří ezoterický most k antropologickému vidění literatury, literatury jako vize, proroctví, toho, co nás táhne eticky i sociálně vzhůru. Střízlivé a věcné názory zastává i v případě zpochybňování Šolochovova autorství Tichého Donu i vzhledem k Solženicynovi (*Sproblematizované hodnoty, Alexander Solženicyn: Ak sa neohne...*). Poslední oddíl Červeňákovy knížky nás vrací k dvěma ruským stálicím: v přemetech perestrojky a katastrojky i nového Ruska se autor vrací ke Gogolovi a Dostojevskému, v jejichž díle se zrcadlí i dnešní rozporuplná a v něčem kataklyzmatická až apokalyptická doba.

Svazek sumarizuje Červeňákovy úvahy 90. let 20. století v přelomovém období obecně a pro rusistiku zvláště: ukazuje na genezi jeho antropologických hledání, které rostly zvolna z Dostojevského a nových metodologií. Pro Slovensko je charakteristická slabší modernistická tradice i tradice imanentních metod, zejména strukturalismu. Odtud také vyplývají některé dnešní slovenské útoky na tzv. nedostatečnost strukturalismu jakobsonovského ražení (L. Plesník, Z. Rédey) a hledání v jiných směrech, které v mnohém vracejí do hry kulturně historické přístupy, Gorkého „člověkológii“: to je funkční jen potud, pokud to bude znovu přehlédnuto prizmatem pozdějšího vývoje, tedy i prizmatem pozitivních výsledků imanentních metod. To platí i o konfrontaci literárněvědné rusistiky s epochou otvírající se svobody a jejich odvrácených stran a globalizace. Zdá se, že Červeňákovy eseje jsou k tomu dobrým náběhem.

Ivo Pospíšil

PRŮŘEZ POLSKOU LITERÁRNÍ TEORIÍ

Strukturalistická knihovna brněnského nakladatelství HOST (ve spolupráci s Ústavem české literatury a knihovnictví FF MU v Brně) se dosud věnovala českým příspěvkům v této oblasti (J. Veltruský: *Drama jako básnické dílo*; M. Grygar: *Terminologický slovník českého strukturalismu*; J. Mukafovský: *Studie I, II*; L. Doležel: *Kapitoly z dějin strukturální poetiky*; M. Červenka: *Dějiny českého volného verše*; K. Chvatík: *Strukturální*

estetika), otiskla i práce jiných autorů (T. Hawkes: *Strukturalismus a sémiotika*; S. Rimmon-Kenanová: *Poetika vyprávění*) a přinesla i dva výběry (z prací kostnické školy recepční estetiky a z prací francouzského strukturalismu).

Jako třináctý příspěvek Jiří Trávníček svazek *Od poetiky k diskursu – Výbor z polské literární teorie 70.–90. let XX. století* (Host – vydavatelství, s. r. o., Brno 2002, 324 s.). Šestnáct příspěvků třinácti au-